

Terminologická synonymia v oblasti stavebníctva vo francúzštine a ich ekvivalentácia

V mojom príspevku by som chcela prezentovať časť výskumu svojej doktorandskej práce, ktorá sa zameriava na francúzsku odbornú lexiku z oblasti stavebníctva. Cieľom mojej práce je príprava na odborný slovník. V úvode príspevku sa budem venovať teórii spojennej s otázkou synonymým v terminológii a potom ju budem aplikovať na konkrétne príklady z terminologického poľa „kamenivo“.

S existenciou synonymým sa v terminológii – či už pri prekladoch alebo v našom prípade pri terminografickej práci stretávame na každom kroku a našou úlohou je určiť, či naozaj ide o dubletné terminologické jednotky z hľadiska významu alebo ide o termíny príbuzné, ktoré sa v odbornej literatúre označujú ako kontextové synonymá alebo kvázi-synonymá. Napríklad pri betóne nájdeme dvojicu konkurenčných termínov *granulat* a *agrégat* vo význame « kamenivo », trojicu *fines, farine* a *fillers* (najjemnejšie kamenivo so zrnom menším ako 0,1 mm) či terminologické syntagmy *fabrication du béton* a *confection du béton* označujúce pojem « výroba betónu ».

Podľa terminológa Sagera, "môže mať jeden pojem toľko jazykových označení, koľko je rôznych komunikačných situácií, ktoré si vyžadujú odlišné jazykové formy".ⁱ Inak povedané, aj v odbornom jazyku sa stretávame s vysokou špecializovanou komunikáciou (hovoríme o lexikálnom pláne) ale i populárne-náučnou, zrozumiteľnou aj pre laikov. Teda na jednej strane máme normalizované a učebnicové termíny, používané väčšinou odborných kruhov a na druhej strane konkurenčné termíny, ktoré sa vyskytujú v profesionálnom slangu, v sociolektoch vedeckých tímov prípadne firiem. V prípade francúzštiny netreba zabúdať ani na frankofónne varianty.

Čo sa týka možností rozlišovania terminologických synonymým, máme na výber niekoľko kritérií. ISO norma (ISO 1087-1 2000:7), zameraná na lexiku terminologickej práce stanovuje ako hlavné kritérium substituovateľnosť synonymým – ak je táto podmienka splnená pre všetky možné kontexty, ide o **synonymá**. Ak môžeme termín nahradiť iným len v niektorých kontextoch, musíme ich označiť za **kvázi-synonymá**. Tento postup však napríklad Rostislav Kocourek nepovažuje za dostatočný a navrhuje ho doplniť kritériom definícinej substitúcie. Kocourek totiž pripomína, že pri termíne je potrebné zohľadniť nielen fakt, že narábame s jazykovým znakom, ale aj skutočnosť, že tento jazykový znak zastupuje pojem definovaný odborníkmi istého odboru. Kocourek teda identifikuje tzv. absolútne synonymá dosadzovaním do definície a ak jej vyhovujú, znamená to, že označujú ten istý pojem (2001:240).

Vráťme sa k dvojici termínov – *granulat* a *agrégat*, o ktorej možno povedať, že Kocourkovo kritérium spĺňa. V súčasnej francúzskej stavebnej lexike fungujú obe terminologické jednotky ako dva rovnocenné, synonymné pomenovania pre jeden a ten istý pojem "kamenivo", bez rozdielu stupňa špecializácie prehovoru či textu. Na okraj dodávame historickú poznámku - v rámci terminologickej normalizácie sa francúzska organizácia AFNOR v roku 1983 oficiálne uznala prvý z nich za štandardný, pričom druhému sa odporučila vyhýbať a označila ho za anglicizmus, ktorý sa vo francúzskej odbornej lexike začal v tomto význame používať vďaka sémantickej derivácii.ⁱⁱ Obe lexikálne jednotky sa však používali ďalej, pričom časť odbornej literatúry sa ich snažila odlíšiť na základe jedného sémantického príznaku – rovnorodosti a nerovnorodosti. Napriek normalizačným zásahom

ⁱ "Modern terminological theory accepts the occurrence of synonymic expressions and variants of terms and rejects the narrowly prescriptive attitude of the past which associated one concept with only one term. It is recognised that one concept can have as many linguistic representations as there are distinct communicative situations which require different linguistic forms." SAGER, J.C.: A Practical Course in Terminology Processing. Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins, 1990, p. 58)

ⁱⁱ Granulat remplace le mot « agrégat », employé dans le Bâtiment et les Travaux Publics dans un sens impropre (en raison de l'étymologie « qui est agrégé ») GDT 1978

i umelým pokusom odlišiť oba termíny, *agrégat* sa aj naďalej používa vo význame "kamenivo". V roku 2003 pod tlakom úzu kapitulovala aj quebecká terminologická databáza, ktorá túto skutočnosť zahrnula do poznámky terminologického záznamu odborného pomenovania *granulat*.ⁱⁱⁱ V tomto prípade ide podľa Felberovej typológie (1987:154) o paralelné používanie termínu domáceho a cudzieho pôvodu.

Terminologické pole – kamenivo/granulat

Analýza synonymných termínov sa často realizuje na pozadí tzv. **terminologických (tematických) polí**, ktoré Dolník nazýva **onomaziologickými lexikálnymi paradigmami**. Ich členy - lexikálne jednotky, ktorými sú v našom prípade termíny, svojím významom pokrývajú jedno pojmové pole, no líšia sa diferenciačnými príznakmi, pričom medzi sebou vytvárajú opozičné vzťahy týchto paradigmami.

Jednou z najbohatších terminologických paradigmami je v porovnaní so slovenskou terminologickou realitou „pole kameniva“. (pripomíname definíciu kameniva z normy ČSN 73 1200 – „prírodný alebo umelý anorganický zrnitý materiál určený na stavebné účely, ktorého zrná prejdú kontrolným sitom so štvorcovými otvormi veľkosti 125.)

Francúzske zdroje totiž ponúkajú až 14 člennú množinu básových odborných pomenovaní viažucich sa ku kamenivu, zatiaľ čo slovenská nomenklatura obsahuje len 8. Inak povedané – ten istý výsek mimojazykovej reality pokrýva francúzština o 6 členov bohatšou terminologickou množinou ako slovenčina.

Tu narážame na saussurovský termín "hodnoty" lexikálnej jednotky. Podľa Saussura význam slova (*sens*) priamo závisí od existencie či **neexistencie** všetkých ostatných susediacich príbuzných znakov, inak povedané *signifié* týchto jednotiek sa definujú navzájom, čo Saussure nazýva termínom "valeur de comparaison".^{iv} To znamená, že počet existujúcich foriem jazyka v rámci istej štruktúry – poľa určuje, aké "kvantum" z tzv. amorfnej masy či obsahového kontinua pripadne každej z nich (1999:55).

Vzájomná determinácia obsahov jazykových foriem jednej štruktúry a ich prípadné odlišnosti, čo Dolník súhrne nazýva **paradigmaticým, systémovým významom**, sa ukazuje ako dôvod, prečo sa oplatí analyzovať synonymá v rámci terminologického poľa. Práve identifikácia existujúcich diferenciačných príznakov sa dá využiť ako ďalšie možné kritérium odlišenia synonym od kvázi-synonymá.

Zdrojom informácií o spomínaných diferenciačných príznakoch a opozičných vzťahoch poľa sú pre terminológa práve definície, a to definície funkčné, ktoré možno jazykovými prostriedkami objasňujú označovaný pojem, keďže funkčná definícia sa tvorí z tzv. logického spektra pojmu. Masár (1998:23) tým chápe "neuzavretý počet výpovedí (predikácií), z ktorých každá prináša o pojme novú informáciu. Z logického spektra pojmu sa vyberajú podstatné a významné znaky pojmu ako východisko pomenovania a definovania".

Masár hovorí, že v terminologických slovníkoch sa zatiaľ najviac osvedčila tzv. klasická definícia založená na princípe rodovo-druhových vzťahov (*per genus proximum et differentiam specificam*). Definícia, obsahujúca najbližší nadradený pojem a tiež podstatné znaky pojmu, ktoré umožnia odlišenie jedného pojmu/termínu od druhého, je skôr ideálom a nie každodennou realitou. Nie vždy totiž definície formuluje a ich zostavenie overuje tím odborníkov. V prípade individuálneho tvorenia definícií hrozí riziko subjektívnosti pri výbere predikácií z logického spektra pojmu. V praxi, máme na mysli učebnice, normy, encyklopédie

ⁱⁱⁱ Si le *granulat* a pu être considéré comme un produit de structure homogène et l'*agrégat* comme un produit de structure hétérogène, cette distinction est désormais très rare. Les termes *granulat* et *agrégat* sont des synonymes. GDT 2003

^{iv} Saussure totiž tvrdil, že každý jazyk si amorfnú myšlienkovú masu delí na svoj obraz a dáva jej svoju špecifickú formu. (1916 - chap. IV, §2)

a slovníky, to znamená, že ten istý termín môžu dvaja autori definovať odlišne až protirečivo,^v čo sa nám ďalej potvrdí.

A teraz prejdeme ku konkrétnym príkladom. Francúzske normy týkajúce sa kameniva - napríklad *NF P 18-101 (de déc.1990)*, a *NF P 18-550 à 18-597 : Essais et mesures sur granulats; NF P 18-541 Granulats pour bétons hydrauliques, spécifications, mai 1994, NF P 18-542 Granulats naturels courants pour bétons hydrauliques, critères de classification vis-à-vis de l'alcali-réaction)* obsahujú v porovnaní s avizovanými 14 termínmi len 6 hyponým termínu **granulat**, ktoré nájdete v tabuľke č. 1 aj s pôvodnou poznámkou:

Pomenovanie	Zrinitosť
Fillers	0/D kde $D < 2\text{mm}$ s minimálne 70% nadsitným pri 0,063 mm
Sablons	0/D kde $D \leq 1\text{mm}$ s menej ako 70% nadsitným pri 0,063 mm
Sable	0/D kde $1 < D \leq 6,3\text{ mm}$
Graves	0/D kde $D > 6,3\text{ mm}$
Gravillons	D/D kde $d \geq 1$ et $D \leq 125\text{ mm}$
Ballast	D/D kde $d \geq 25\text{ mm}$ a $D \leq 50\text{ mm}$

"Označenie frakcie kameniva zahŕňa nasledujúce informácie : zrinitosť, pôvod, spôsob úpravy, odkaz na túto normu, petrografickú poznámku podľa normy P 18-557.

Napríklad – štrk 4/10, štrkovisko..., drvená naplavenina..., kremičito-vápenatá naplavenina
Piesok 0/2, lom/pieskovňa, prírodný, plavený"^{vi}

Po preštudovaní týchto noriem prídeme k záveru, že hlavným rozlišovacím príznakom jednotlivých frakcií kameniva je veľkosť ich zŕn. Už v menšej miere nám pri určení intralingválneho paradigmatického či diferenciálneho významu pomôže pôvod či spôsob získavania kameniva a jeho použitie ako stavebného materiálu. Pri konfrontácii noriem a nimi uvádzaných a uznávaných termínov s odbornými publikáciami, ponukovými katalógmi a internetovými stránkami firiem sa však situácia komplikuje a to nielen kvôli terminologickej rozkolísanosti. Dôvodov - jazykových i odborných - je hneď niekoľko:

1. niektoré slovníky zrinitosť uvádzajú len výnimočne (napr. Termium ju s výnimkou termínu gravier úplne ignoruje)
2. časť slovníkov nespresňuje, či ide o frakcie kameniva triedené pomocou sita s kruhovými otvormi - *passoire* alebo štvorcovými otvormi - *tamis*, prípadne tieto hodnoty kombinujú, čím dochádza k prekryvaniu pojmov a teda i frakcií.
3. zrinitosti frakcií sa prekryvajú kvôli odlišnému definovaniu toho istého termínu v dvoch či troch príbuzných odboroch (stavebníctvo, geológia, ťažba)
4. slovníkové definície si v odporujú v otázke použitia jednotlivých typov kameniva, prípadne niektoré z nich spomedzi stavebných materiálov úplne vylučujú (pozri prípad **sablons**)

Rozkolísanosť analyzovanej terminológie a nejednotnosť definícií ilustruje tabuľka č. 2, do ktorej sme zaznamenali všetky nájdene termíny patriace do skupiny kamenív aj s údajmi týkajúcimi sa zrinitosti, pôvodu, použitia a prípadnej normalizácie:

Termín	Zrinitosť (mm)	Prírodné	Drvené	Použitie	Poznámka	Norm.
--------	----------------	----------	--------	----------	----------	-------

^v A look at almost any terminological publication or term bank quickly reveals that definitions are plagued by one principal problem: inconsistency. Inconsistency can manifest itself in either the genus or the differential components of the definiens. ECK et MEYER (1995 : 84)

^{vi} La désignation d'un granulats comprend les indications suivantes : granularité, origine, mode de préparation, référence à la présente norme, nature pétrographique selon P 18-557

Ex : gravillon 4/10, carrière de..., alluvion concassée... alluvion silico-calcaire
Sable 0/2, carrière de..., naturel roulé

Fillers	< 0,1/0,2/0,3/15		+	spojivo, betón		Q/F
Fines	< 0,08/0,1			betón		Q
Farine	< 0,1		+	béton	zriedkavý	
Sable	0,08 < x < 5	+	+	spojivo, betón		Q/F
Gravillon	2/5 < x < 22/25/32	+	+	betón, cestné stavby		F
Gravier	0/5 < x < 30/32/50/80	+	+/-	betón, cestné stavby	Tradičný termín pre <i>gros gravillon</i>	Q
Galet	x > 80	+	-	betón, dekorácia, dlažba		
Cailloux	25/30 < x < 100 x > 125	+	+/-	betón, dekorácia		Q
Grave	0 /D, D > 6,3, x < 125	+	+	betón, základy, cestné stavby,	plynulá zrnitosť, zmes, *	F
Ballast	0/25/40 < x < 100	-	+	Železničné násypy,		F
Macadam	x = 50, 40 < x < 70	-	+	cestné stavby	Syn. (GDT) Empierrement	
Pierres concassées	d/D, d>/= 25 a D =< 100	-	+	betón, cestné stavby ****	Syn. (GDT) Pierre cassée ***	
Sablons	< 0,1/ 0,315	+	-	**	zriedkavý	F
Mignonette	5 < x < 10 , x > 10		+	dekorácia	zriedkavý	

* Niekedy sa používa na označenie pojmu "gravier" (GDT)

**Vigan ho označuje za materiál nevhodný pre stavebníctvo

***menej používaný termín, vyskytuje sa aj v eliptickej podobe ako le concassé s granulometrickým rozmedzím (chaussée)

**** GDT uvádza tento termín pod hlavičkou stavebníctvo (podskupina kamenivo+stavebné materiály), cestné stavby, geológia, banícky priemysel, železnice (1965)

Pre úplnosť pridávame tretiu terminologickú tabuľku s jednotlivými druhmi kameniva v závislosti od zrnitosti a pôvodu^{vii}:

<i>kamenivo</i>	<i>zrnitosť</i>	<i>prírodný</i>	<i>drvený</i>	<i>Funkcia</i>
Filer	< 0,075	-	+	Prísada do betónu, izolač. materiály, nátery
Kamenná múčka	< 0,1	-/+	+/-	Betón
Piesok	0,1 < x < 5	+	+	Betón, malty, cesty, chodníky

^{vii} Štrk – 1. syrká usadenina zložená z úlomkov rozrušených hornín (5 až 150 mm/4 až 125) a sú často obalené slieňom alebo ílom. Delíme ho na riečny, jazerný, morský a sutinový; 2. nepravidelné úlomky kameňa získané ručným alebo strojovým drvením vhodných hornín – veľký (70 až 150 mm) používa sa na stavbu ciest a železníc, na prípravu asfaltových a betónových plôch a makadamu, hrubý (40 až 70 mm) na valcovanie ciest a stavbu železničného zvršku, drobný (25 až 40 mm) na lôžko pre železničné výhybky SNS I, s. 405

Štrkodrvina – druh kameniva približne rovnomernej zrnitosti so zrnami veľkosti do 40, 80 alebo 125 mm, získaný drvením vhodných hornín/0 až 63 mm, SNS I, s. 405

Štrkopiesok – ťažené prírodné kamenivo obsahujúce zrná menšie aj väčšie než 5/0 až 63 mm (piesok i štrk s obliakovými až guľovitými zrnami) – triedený a netriedený, SNS I, s. 405

Drvina – druh kameniva so zrnami veľkosti 1,25 až 25/2 až 22 mm, tvaru približne kockovitého (hranolovitého), drvenými a triedenými na rôzne menovité veľkosti. Rozlišujeme granulovanú, ktorá je mimoriadne čistá a niekedy aj praná a úzko, prípadne široko triedená, obyčajnú SNS I, s. 88

Piesok – syrká usadenina obsahujúca zrná kremeňa, živca, sľudy a i. veľkosti 0,05 až 5,0mm, často aj hlinité, ílovité, slienité a humusovité prmiešaniny. SNS I, s. 291

Drvina	1,25/2 x < 22/25	-	+	Betón
Štrkopiesok	0/5 < x < 63	+	+/-	Betón, prírodná/umelá zmes
Štrkodrvina	0 < x < 40/80/125 0 < x < 63	-	+	Cesty
Štrk	5 < x < 150 25 < x < 150	+	+	Cesty, železnice, betón
Makadam	80 < x < 150	-	+	Cesty

Predmetom našej ďalšej analýzy budú dva francúzske termíny – *gravier* a *gravillon*, ktoré sme zaznamenali v podobných i rovnakých kontextoch, pričom prvý z nich francúzske normy ignorujú. Ako sme už naznačili, budeme vychádzať z definícií termínov, pričom sa zameriame na ich obsah. Na tento účel budeme používať definície z dvoch "papierových" francúzskych stavebných slovníkov/encyklopédií a dvoch terminologických bánk - *Grand dictionnaire terminologique* a *Termium*. Ako sme už naznačili vyššie, pri rozbere definícií sa zameriame na ich zostavenie, t.j. aký najbližší nadradený termín zahŕňajú a ktoré predikácie logického spektra odrážajú onomaziologické príznaky.

V intenciách zblížovania terminológie či socioterminológie s lingvistikou sme nemohli obísť popis používania termínov v komunikácii, a preto sme sa pokúsili vytvoriť virtuálny, internetový korpus výskytov, keďže nemáme prístup k databáze stavebných textov. Z tohto korpusu sme chceli vyvodiť logiku a frekvenciu používania jednotlivých termínov, aby sme k nim mohli stanoviť slovenské ekvivalenty.

1. **gravillon, gravier, grave^{viii}, mignonette**

/- genus proximum – najbližší nadradený pojem uvádzame tučne, onomaziologické príznaky podčiarkujeme/

Gravillon n.m.

Vigan: Roche dure concassée, ou extraite d'une gravillonnière et calibrée en éléments de 5 à 25 mm ; le gravillon sert surtout de granulat dans les bétons, et d'élément rapporté en couche d'usure des revêtements routiers – *tvrdá hornina drvená alebo vyťažená zo štrkoviska a kalibrovaná na prvky od 5 do 25 mm (použitie – kamenivo do betónu a ako materiál na povrchovú úpravu vozoviek*

GDT: Granulat moyen, habituellement de 6,3 a 25 mm. Terme traditionnel : à remplacer par granulat d/D (par exemple : granulat 15/25) – "*stredne veľké*" kamenivo, zvyčajne od 6,3 do 25 mm. *Tradičný termín, ktorý treba nahradiť granulat d/D*

Kurtz – produit provenant du dragage ou du concassage des roches, d'une granulométrie s'étalant entre 5 et 25 mm (après criblage) et qui est employé dans la fabrication des bétons. *Produkt pochádzajúci z riečnej ťažby alebo z drvenia hornín, so zrinitosťou od 5 do 25 mm (potriedení/preosiati) a ktorý sa používa pri výrobe betónu*

Gravier n.m.

Vigan.: Gros éléments d'un sable, ou cailloux de petit format.

^{viii} *Etymológia: grave/es n.f. pl - sa začalo používať vo význame "gravier" na konci 14. storočia; slovo sa vo svojom prvom význame špecializovalo/význam sa zúžil na štrkový terén v oblasti Bordeaux, kde sa veľmi darí viniču (1525), pričom metonymiou začalo toto slovo označovať víno z tamojších viníc*
Derivát gravier mal v starej francúzštine význam "breh pokrytý štrkom" (doložený v roku 1135), ktorý sa veľmi skoro zúžil a obmedzil na "hrubozrnný piesok" (1155) a neskôr začal metonymicky označovať "petits cailloux", ktoré tvorili gravier (1838)
Gravillon vo význame "malý kameň" (1558, 1611) sa prestal používať, ale na konci 19. storočia sa znovu dostal do slovného zásoby

Velké zrná písku alebo malé kamienky

GDT: Roche dure naturelle ou **concassée**, de petit échantillon, utilisée dans la confection du béton.

Neupravená alebo drvená hornina malých rozmerov, používaná pri výrobe betónu

Élément de sol dont le diamètre est compris entre 5 et 80 mm.

Čiastočka pôdy/zeme s priemerom medzi 5 a 80 mm.

T : [**Granulats de**] moins de trois pouces mais plus gros que le tamis numéro 4 (approximativement ¼ pouce).

Kamenivo menšieho priemeru ako 3 palce a väčšie ako sito číslo 4 (približne 1/4 palca)

Kurtz – produit provenant du dragage des cours d'eau d'une granulométrie s'étalant de 2 a 20 mm et qui est utilisé dans la fabrication des bétons

Produkt pochádzajúci z vodnej ťažby s granulometriou od 2 do 20 mm a ktorý sa používa pri výrobe betónu

Definície prvého termínu **gravillon** sa zhodujú v rozsahu jeho zrnitosti, no tým sa dostávajú do rozporu s platnou francúzskou normou (pozri tabuľku č. 1). Čo sa týka najbližšieho generického termínu - *granulat*, túto požiadavku dodržala jedine quebecká TDB, pričom najviac predikácií logického spektra pojmu odráža Viganova definícia.

Odborné pomenovanie **gravier** je o niečo zložitejším orieškom na rozlúsknutie a to nielen preto, že figuruje v kanadských normách a vo francúzskych chýba, hoci vo francúzskom prostredí sa používa veľmi často. Ak sa pozrieme na definície, aj v jeho prípade uvádza správny *genus proximum* len jedna definícia (TDB Termium). Najúplnejšia definícia je z Kurtzovho slovníka, no v otázke zrnitosti a pôvodu či získavania tejto frakcie kameniva je v rozpore s ostatnými - jeho definícia nespomína možnosť jeho výroby drvením.

Tieto dva termíny sa svojou zrnitosťou takmer prekrývajú, avšak ich odlíšenie je problematické. Vyhýbajú sa mu aj všetky nami skúmané slovníky a encyklopédie, z ktorých ani jeden ich nevymedzuje a neudáva rozdiely. Napríklad quebecká TDB definuje **gravier** pomocou **gravillon** "*Terme traditionnel pour désigner souvent un gros gravillon*", no vzápätí si odporuje, pretože ak by malo platiť *gravier* = *gros gravillon*, potom by táto rovnica musela platiť aj v prípade ich zrnitosti 5-80 mm = 15-25 mm.

Prejdime k používaniu oboch termínov v praxi:

1. možnosť odlíšenia by znamenala označenie termínu **gravillon** za obchodný názov, ako je to v prípade dnes už medzinárodnej firmy Lafarge. Tá vo svojich materiáloch používa oba termíny, pričom **gravillon** uvádza v tabuľke svojich výrobkov ako *appellation commerciale*.^{ix}
2. možnosť - analýza francúzskych textov v rámci simulovaného odborného korpusu, tvoreného štúdiami, prospektmi, normami a nariadeniami z internetu, kde sme našli celkovo 335 dokumentov avizujúcich spoločný výskyt oboch lexikálnych jednotiek. Po ich preskúmaní a výbere nám zostal menší korpus textov rôznej proveniencie – Belgicko (B), Luxembursko (L), Francúzsko (F), Švajčiarsko (Š) a Kanada (K) - obsahujúci 59 výskytov **gravier** v singulári a 26 v pluráli a 59 výskytov **gravillon** v singulári a 21 v pluráli. Spolu 85 (**gravier**) a 80 (**gravillon**). Treba podotknúť, že rozdiel plurál/singulár nie je v tomto prípade relevantný.

Zrnitosť:

Nie všetky výskyty týchto termínov boli spojené s údajom o zrnitosti.

Zistená zrnitosť sa pohybuje pri

Gravillon 2 mm < x < 22/25/32

Gravier 0 mm < x < 30/32/40/50/80

^{ix} Z oblasti populárno-náučných textov s nižšou mierou odbornosti /textes de vulgarisation/ ponúka rovnaké vysvetlenie aj najnovšia elektronická encyklopédia Hachette 2004, pričom s presnou granulometriou udáva len termín **gravillon**, ktorý definuje pomocou **gravier** ("*Petit gravier utilisé pour le revêtement des chaussées. Appellation commerciale d'une roche concassée, de classe granulaire comprise entre 5 et 25 mm.*") V tejto encyklopédii sa prvý termín vyskytuje celkovo trikrát, kým druhý sedemkrát.

1. **gravier** je hyperonymum vzhľadom k **gravillon** (časť-celok) – F 5x, Š 1x, B 1x, L 1x, neuvedené 2x,
2. **gravier** je koehyponymum vzhľadom k **gravillon** F 1x, neuvedené 1x, Š 1x
3. **gravier** je dokonalé synonymum s **gravillon** K 1x (uvedené v 1 riadku tabuľky s granulometriou 2-16)

/Za zmienku stojí fakt, že ani v jednom prípade sa lexéma **gravillon** neobjavila so zrnitosťou zhodnou s francúzskou normou/

Spájateľnosť:

Obe lexémy sa v našom korpuse objavovali ako vysvetlenie či definícia ku kamenivu (či už vyjadreného termínom **granulat** alebo **agrégat**) najčastejšie spolu s termínom **sable** (piesok), s ktorým sme ich zaznamenali aj pri textovej definícii malty a lexémy **mélange** (zmes). Napr. *mélange (sable/graviers, gravier/sable, gravier/sable – 4x), Mélange équilibré de sable 0/3 et de gravillons 3/6; mélange de liant (ciment ou chaux), d'agrégats (sables ou gravillons) et d'eau; mélange équilibré de sable 0/3, de gravillons 3/6 et de graviers 7/15 pour les couches de fondations, bétons, asphalte;*

Záver:

Na základe tejto analýzy možno skonštatovať, že skúmané termíny sú kvázi-synonymami, pretože sú substituovateľné len v kontextoch bez uvedenia zrnitosti, týkajúcich sa vo všeobecnosti kameniva či betónu, preto by sme navrhovali slovenský ekvivalent **štrk**.

Pre termín **gravillon** s uvedenou granulometriou (pripomíname, že do 25 mm), by sme priradili slovenský ekvivalent **drvina** (zrnitosť slovenských noriem a učebníc sa tu s francúzskym úzom vzácné zhoduje), avšak pre **gravillon naturel**, t.j. bez úpravy drvením, je potrebné siahnúť po slovenskom termíne označujúcom takisto prírodné kamenivo podobnej zrnitosti – **štrkopiesok**. Vráťme sa však ešte k termínu **drvina**, ten je totiž ekvivalentom aj pre terminologické spojenie **gravillon concassé**, ktoré sa v našom korpuse objavilo takisto niekoľkokrát. Posledným ekvivalentom, ktorý prichádza v tejto súvislosti do úvahy, je **štrk** a to **gravillon** so zrnitosťou podľa francúzskej normy.

Prejdime k druhému sledovanému termínu: **gravier**. Ak sa uvádza s granulometriou, možno ho ekvivalentovať termínmi **štrkopiesok** a **štrkodrvina** a to v závislosti od pôvodu či úpravy danej frakcie. Z ekvivalentácie nemožno vylúčiť ani hyponymické terminologické spojenia termínu **štrk drobný štrk** a **hrubý štrk**.

Grave n.f.

Vigan - En voirie, désigne un **gravier** dont la granulométrie étendue, allant du sable fin aux cailloux, permet un bon compactage. On la définit par les dimensions de ses composants les plus fins et les plus gros : une grave de 0/30 est une grave dont la granulométrie s'étend du sable très fin au gravier de 30 mm de diamètre.

V cestnom staviteľstve označuje štrkopiesku/gravier; ktorého plynulá zrnitosť od jemného piesku až po kamienky umožňuje dobré zhutnenie. Definuje sa veľkosťou svojich najjemnejších a najväčších zložiek.

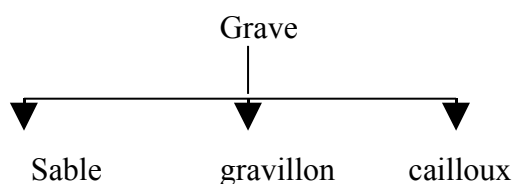
Kurtz – **produit** de dragage, composé de cailloux, de graviers et de sable; il peut être additionné de produits divers tels que bitume ou ciment afin de lui conférer des propriétés particulières.

Produkt riečnej ťažby zložený zo štrku/cailloux, štrkopiesku/gravier a piesku ; možno k nemu pridať napríklad bitúmen alebo cement, aby získal špecifické vlastnosti

GDT (route) - **Mélange**, naturel ou non, à granularité continue, de cailloux, de graviers et de sable, avec parfois des particules plus fines. (1981)

Prírodná alebo umelá zmes s plynulou zrnitosťou zo štrku/cailloux, štrkopiesku/gravier a piesku a niekedy aj jemnejších čiastočiek.

Ide o špecifický termín z oblasti cestných stavieb, ktorý označuje zmes kameniva určeného na stavbu vozoviek s plynulou zrnitosťou od piesku po veľký štrk. Možno o ňom hovoriť ako o hyperonyme k ďalším štyrom termínom – **gravier**, **cailloux**, **gravillon**, **sable**, pričom posledné tri odborné pomenovania sú kohyponymá (pozri obr.1). Viganova encyklopédia i quebecká TDB naznačujú, že ide o kvázi-synonymum s **gravier**, oproti tomuto termínu má však **grave** dva diferenciatívne príznaky – oblasť použitia a plynulú zrnitosť. Keďže slovenská terminológia takýto pojem nepozná, preto namiesto ekvivalentu navrhujeme opisnú definíciu – zmes prírodného alebo drveného piesku a štrku s plynulou zrnitosťou na stavbu vozoviek (Kurtzovu indikáciu, že ide o plavené prírodné kamenivo popierajú ďalšie dve definície rovnako ako príklady z autentických dokumentov - *grave concassée du lac 0/63, 0/22; les graves sont des mélanges naturels/reconstitués des sables et des gravillons; graves routières – mélanges reconstitués des sables et des gravillons classés (0/30mm)*

Po preskúmaní frekvencie a kombinatoriky štvrtého termínu **mignonette** sme zistili, že internetové vyhľadávače nám ponúkli len dva výskyty tohto termínu s hyperonymom **granulat** (s granulometriou 5/10 a 4/10), 1 výskyt s termínom **agrégat** a 15 krát sa vyskytol s termínom **béton**.^x V porovnaní s predchádzajúcimi termínmi, pri ktorých sme zaznamenali desiatky výskytov, môžeme skonštatovať, že ide o málo frekventovaný termín. Pri ekvivalentácii sa nám ponúka slovenský termín **drvina**, ktorý je však vzhľadom na jeho zrnitosť hyperonymickým ekvivalentom.

Výsledná ekvivalenčná tabuľka:

Gravillon	1. drvina 2. štrkopiesok 3. štrk
Gravier	1. Štrkopiesok/štrkodrvina 2. štrk (drobný a hrubý štrk)
Grave	Zmes frakcií s plynulou zrnitosťou (štrk + piesok)
Mignonette	Drvina (drobná)

Zhrnutie:

Už sme v našich čiastkových záveroch upozornili na viacero synonymných termínov, čo by sme chceli doplniť poznámkou týkajúcou sa synonymie práve onomaziologických príznakov analyzovaných básových termínov – napríklad **rond**, **arrondi** (*grain arrondi*), **roulé** (*galet, cailloux, gravillon*). V prípade terminologických spojení s týmito príznakmi možno za dokonalé synonymá označiť – **sable roulé** a **sable rond**, ktoré pomenúvajú ten istý pojem ale s odlišnou motiváciou (**roulé**^{xi} – pôvod, spôsob prírodného opracovania; **rond** – výsledok a forma opracovania => **riečny piesok**, t.j. piesok so zaoblenými zrnami).

^x pri tomto spoluvýskyte sme sledovaný termín niekoľkokrát zaznamenali v terminologickom spojení **mignonette lavé**

Na záver možno skonštatovať, že analýza terminologických synonym na terminografické účely je veľmi zložitý proces, pričom nie vždy sa terminológ dopracuje k uspokojúcemu záveru. Zostáva dúfať, že svojou troškou prispeje k rovnako náročnej práci odborných prekladateľov.

Bibliografia:

Knižné publikácie:

- CABRÉ, M.T.: La terminologie – théorie, méthode et applications. Ottawa, Armand Colin/PUO, 1998 s.
- CABRÉ, M.T. : Sur la représentation mentale des concepts: bases pour une tentative de modélisation. In *Les sens en terminologie*. Travaux du C.R.T.T. Lyon, Presses Universitaires de Lyon, 2000
- ČERMÁK, F. et alii.: Manuál lexikografie. Praha, H&H, 1995
- ČERNÝ, J.: Dějiny lingvistiky. Votobia, Olomouc, 1996
- Dolník, J.: Základy lingvistiky. Bratislava, Stimul 1999
- FELBER, H.: Manuel de terminologie. Paris, UNESCO 1987
- IBRAHIM, A.H.: Lexiques. Hachette, Paris 1989
- ISO 704 (2000): Travail terminologique – principes et méthodes. International Organization for Standardization.
- ISO 860 (1996): Travaux terminologiques – Harmonisation des termes. International Organization for Standardization.
- ISO 1951 (1997): Symboles lexicographiques et conventions terminologiques. International Organization for Standardization.
- ISO 1087-1 (2000): Travaux terminologiques – Vocabulaire. International Organization for Standardization.
- ISO 10241 (1992): Normes terminologiques internationales. International Organization for Standardization.
- ISO 12620 (1999): Aides informatique en terminologie. International Organization for Standardization.
- ISO 15188 (2001): Lignes directrices pour la gestion de projets terminologiques. International Organization for Standardization.
- NF X 03-006 (1988): Fiche minimale de terminologie. AFNOR
- NF 03-001 (1967/1994) Règles générales pour l'élaboration des vocabulaires techniques. AFNOR
- KOCOUREK, R.: La langue française de la technique et de la science. Wiesbaden, Brandstetter, 1991
- KOCOUREK, R.: Termín a jeho definice. Československý terminologický časopis, 4, 1965
- KOCOUREK, R.: Essais de linguistique française et anglaise : mots et termes, sens et textes = Essays in French and English linguistics : word and terms, meanings and texts. Peeters, Louvain/Paris/Sterling, 2001
- Kurtz, J.-P.: Dictionnaire du génie civil. CILF Paris 1997
- LERAT, P.: Les langues spécialisées. PUF, Paris 1995
- MASÁR, I.: Ako pomenúvame v slovenčine. Bratislava, Spisy SJS 3/2000
- MASÁR, I.: Príručka slovenskej terminológie. Bratislava, VEDA, 1991
- MISTRÍK, J.: Lingvistický slovník. Bratislava, SPN, 2002
- MISTRÍK, J. et alii: Encyklopédia jazykovedy. Bratislava, Obzor 1993
- NF EN, 12620 Granulats pour béton. január 2003
- NF P 18-541 Granulats pour bétons hydrauliques, spécifications, máj 1994,
- Noverraz, M.: La technologie du bâtiment. Le gros oeuvre. Eyrolles, Paris 1978

^{xi} /roulé (Vigan) - Se dit d'un minéral en fragments arrondis par l'abrasion ou l'érosion naturelle : gravillons roulés, galets roulés./

PHAL et alii: Vocabulaire générale d'orientation scientifique. CREDIF, Paris 1971
Rouseková, I. a kol.: Stavebné materiály. JAGA Group Bratislava 1998
SAGER, J.C.: A Practical Course in Terminology Processing. Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins, 1990
Stavebnícky náučný slovník. I zv. SVTL Bratislava 1961
TARABA, J.: Problèmes théoriques et pratiques d'une approche comparative du vocabulaire scientifique. In *Études françaises en Slovaquie 1996*. Bratislava, Pedagogická fakulta UK, 1997.
THOIRON, P./BÉJOINT, H.: Les sens des terms. In *Les sens en terminologie*. Travaux du C.R.T.T. Lyon, Presses Universitaires de Lyon, 2000, s. 16
XP P18-540, Granulats - Définitions, conformité, spécifications, január 1997

Zdroje CD-ROM:

Dictionnaire Hachette encyclopédique. Hachette 1999
SLEX 99. JÚLŠ SAV,1998
Vigan, J.: CD – DICOBAT, Dictionnaire général du bâtiment, Arcature/CSTB, 2002

Internetové zdroje:

www.granddictionnaire.com
www.termium.com
www.eurodicautum.com
www.cfwb.be
www.yourdictionary.com
www.cilf.org
www.termisti.refer.org
www.rint.org
www.lafarge-granulats.fr
www.batiproduits.com